

PÄÄKIRJOITUS

Irrationaalisen päätöksenteon ihanuus

Itä-Euroopan dramaattiset TV-vallankumoukset ovat tuoneet koteihimme vapaan, sitomattoman ja spontaanin päätöksenteon hurman. Toreille kokoontuneet kansanjoukot ovat osoittaneet, että poliittisen vallan jakautuman muutos on mahdollista nopeasti ja äänekkäästi. Paitsi suotuisaa yhteiskunnallista tilannetta, muutos edellyttää voimakasta arvokonfliktia ja sen takana olevaa padottua psyykkistä energiaa. Padottu psyykinen energia ei ole päässyt eikä nyt välttämättä pyrikään purkautumaan rationaaliin päätöksiin perustuviin toimintoihin.

Monasti uskotaan poliittisen muutoksen johtavan myös kansalaisten taloudellisen tilan muutoksiin. Poliittinen muutos ei kuitenkaan lisää välittömästi työvoimaa, reaali-pääomaa, tiedontasoa tai organisoimistaitoa eikä niiden tehokkuutta. Muutos voi muuttaa työvoiman, reaali-pääoman, tiedon tai organisaation käytön rajaehdoja. Poliittinen muutos ei sellaisenaan ja yksinään lisää tuotantoa tai kansantuloa. Se siirtää parhaimmillaankin resursseja kerskainvestoinneista kulutukseen.

Jokainen poliittinen vallankumous voi siirtää varallisuutta ja tuloja entisiltä etuoikeutetuilta ryhmiltä vallankumouksen tehneille. Etuoikeutettujen ryhmien suuruus ja/tai *per capita* tulot ratkaisevat muille tulevan osan jakojäännöksen. Jakojäännös harvoin riittää tekemään nälkäiset kylläisiksi, ja se sammuttaa kostonhimon vain rajoitetusti.

Pelkät poliittiset muutokset eivät riitä kansantuotteen kasvun muuttamiseen. Tulonjaon muutos vaikuttaa kansantuotteesen, mutta ei välttämättä sen lisäämiseen. Vanhin tunnettu talouspolitiikan konfliktikysymys on ollut *trade off* kasvun ja tulonjakautumisen välillä.

Itä-Euroopan muutoksissa ei ole keskusteltu sanottavasti palkkarakenteen muutoksista.

Ne keskustelut kuuluvat markkinatalousmaihin ja liittyvät ennenkaikkea hierarkisen yhteiskuntarakenteen keskiluokkaistumiseen. Palkkarakenne on osittain moraalinen kysymys ja silloin moraalij- ja oikeudenmukaisuuskoodeja on monia. On olemassa lukematon määrä ratkaisuja, millainen olisi oikeudenmukainen tulonjako eri sukupuolten, ikäluokkien, alueiden ja ammattien välillä. Kysymyksiä pyritään kuitenkin ratkomaan ikäänkuin vain yksi koodi olisi kaikkien hyväksymä.

Koska useimmat taloudelliset yhteisöt ovat organisoituneet nimenomaan lisäämään omaa suhteellista osuuttaan kansantulosta, on vaikea uskoa, että neuvotteluteitse voitaisiin löytää mitään ryhmää, joka olisi valmis luopumaan omasta osuudestaan tehdäkseen oikeutta moraalisten argumenttien pohjalla jollekin toiselle ryhmälle. Tulon jaon määrää joko markkinamekanismi siellä, missä se toimii tai voima. Yksimielisimmänkin mies ja ääni -periaatteella tehdyn päätöksen kaataa markkinat, jos ne vain toimivat. Jos markkinamekanismi ei toimi, ratkaisee voima. Juuri siksi julkisen vallan palkkarakenteet ja julkisen vallan päätöksistä riippuvat toiminnat synnyttävät ikuisesti »kuohuttavia epäkohtia» ja »kulttuurivaltion häpeäpilkkuja». Voimaa voidaan hakea TV-vallankumousten julkisuusanalogioista ja rationaaliset päätöksentekotilanteet korvata massakokousten irrationaali-tein ihanuuksilla. Haettu julkisuus ei välttämättä tee selvää eroa faktan ja fiktion välillä. Niiden sopivalla seoksella voidaan aina saada voimaa.

Ekonomistin tarjoama fakta voi olla epävarmaa, mutta ammattikuntamme toki muodostaa yhteisön, joka pyrkii pitämään tiedon hygienian nimissä raa'an fiktion erossa epävarmasta faktasta. Taloustiede ei ole koskaan

irrationalismia ja dramatiikkaa korostava aine.

Ekonomistien erehtyvyyttä on viime aikoina pyritty vahvasti korostamaan. Ammattikuntana emme varmasti ole erehtymättömiä. Heikotkin analyysivälineet antavat kuitenkin keinon kertoa, missä suunnassa ovat tulokset tehdyistä ratkaisuista.

Ekonomistien yhteisö ei ole tiedeyhteisö, mutta koulutuksemme suo meille mahdollisuuden suhtautua kriittisesti sekä oman ammattikuntamme että muiden tuottamaan faktaan ja fiktion sekoittumaan perustuvaan irrationaaliseen päätöksentekoon sen kaikissa ilmenemismuodoissaan.

Jussi Linnamo